

UNITATE SAU PLURALITATE INFRAȚIONALĂ ÎN NOUL COD PENAL. SPORUL OBLIGATORIU DE PEDEAPSĂ - UN RĂU NECESAR SAU O GRAVĂ EROARE?

Adrian Stan

Abstract

The conducted study is based on the optical change of the new criminal code related to the unity and plurality of the offense, more specifically on the continued offense and the distinction between it and the offences competition.

I realized a short review of the code regulations in force until 1st of February 2014, according to article 41 paragraph (2) of the former criminal code, the offense was continued "when a person commits on different periods of time, but in the realization of the same resolution, action or offense that presents, each in part, the content of the same offence".

The criminal code adopted in 2010, through the imposition of the unity of the passive subject condition, has desired to simplify things, but, even after less than three years from the entry into force, it seems that it complicated them more, the practice reaching sometimes shocking solutions and the doctrine being critical often relating to the criminal political option contemplated.

Probably influenced by the rarely applied optional increase from art. 34 or even by the frequent orientation of the concurrent sentences for offenses to the minimum of the heaviest, without increase application, the commission that has drafted the new code has opted for the radical change, on the one hand of the rules for applying penalties for concurrent deeds, and on the other hand the drastic decrease of the incidence for the continued offense.

Indeed, sometimes, the criminal politics may impose certain orientations. If these lead sometimes to the application of penalties till the general maximum for some deeds that, individually regarded, far from considering them derisory, are situated (from the point of view of the penalty limits) at the inferior limit of criminal repression, the public opinion and specialists must react.

Keywords: *crime unity, plurality, continued offence, concurrent offenses, penalty increase.*

Studiul pe care ne-am propus să îl elaborăm are la bază schimbarea de optică a legiuitorului penal cu privire la unitatea și pluralitatea de infracțiuni, mai exact referitor la infracțiunea continuată și distincția dintre aceasta și concursul de infracțiuni.

Vorbim despre o schimbare de optică, deoarece, față de vechea reglementare, condițiile întrunirii elementelor unității legale de infracțiune sub forma continuată sunt deosebit de riguroase, lăsând loc, în cele mai multe cazuri, pluralității sub forma concursului, cu consecințe dintre cele mai serioase pe plan practic, din punct de vedere al pedepselor la care se poate ajunge.

De la început, se impune a fi făcută precizarea că subiectul este unul extrem de consistent, doctrina care tratează unitatea și pluralitatea de infracțiuni fiind deosebit de vastă. Nu ne propunem să facem o prezentare completă, deoarece cu greu instituțiile pot fi cuprinse chiar și în paginile unui tratat. *Ne vom apleca însă asupra unor aspecte problematice, unde distincția unitate/pluralitate este una deosebit de sensibilă, cu accent pe criticile aduse noii orientări penale și a absurdului unor soluții practice.*

1. Infracțiunea continuată în vechiul Cod penal

Impunându-se o scurtă privire comparativă a instituției infracțiunii continuate, potrivit art. 41 alin. (2) al vechiului Cod penal, infracțiunea era continuată „când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni”. Doctrina¹ a structurat condițiile de existență ale infracțiunii continuate în unitatea de subiect activ, pluralitatea de acte de executare, unitatea de rezoluție și unitatea de calificare juridică. Pluralitatea subiectului pasiv nu este amintită, deoarece această condiție era subînțeleasă, legea nefăcând nicio distincție în acest sens. Era astfel evident că nu avea importanță dacă actele de executare priveau același subiect pasiv sau subiecți pasivi diferiți, unitatea legală fiind îndeplinită în toate cazurile.

Cu toate acestea, în ceea ce privește infracțiunile contra persoanei, specialiștii și practica judiciară au statuat că pluralitatea de persoane vătămate va determina o pluralitate de infracțiuni, și anume tot atâtea infracțiuni câte persoane au fost vătămate în drepturile lor. Ca o nouă excepție a excepției, la infracțiunile contra vieții, prin voința legii, a fost creată o unitate legală sub forma infracțiunii complexe, în sensul că omorul deosebit de grav și uciderea din culpă a mai multor persoane constituiau o singură infracțiune calificată în formă agravată. În cazul tâlhăriei, cu toate că este vorba de o infracțiune contra patrimoniului, pluralitatea persoanelor asupra cărora se exercită violențe ori amenințări atrăgea, în opinia majoritară, un concurs de infracțiuni, obiectul juridic secundar apărând a fi prioritar patrimoniului persoanei².

Au existat ample discuții în doctrina de drept penal română și italiană din acest punct de vedere³. Prima dintre cele două mari curente de opinie conturate a fost în sensul că pluralitatea de persoane vătămate nu exclude fapta continuată,

¹ C. Bulai, A. Filipaș, C. Mitrache, *Instituții de drept penal*, ed. a 3-a, Ed. Trei, 2006, p. 112.

² D. Pavel, *Tâlhărie săvârșită împotriva mai multor subiecți pasivi*, în *Revista de drept penal* nr. 2/1995, p. 119-118.

³ C. Duvac, *Pluralitatea aparentă de infracțiuni*, Ed. Universul Juridic, 2016, p. 100 și urm.

indiferent dacă vorbim de infracțiuni contra persoanei sau patrimoniului. Al doilea curent a opinat că niciodată nu poate fi vorba de o infracțiune unică dacă au fost lezate mai multe persoane. Se afirmă că la infracțiunile contra persoanei rezoluția infracțorului nu poate fi separată de o anumită persoană, aceasta din urmă devenind elementul central al actului de voință⁴.

Practica fostului Tribunal Suprem și a celorlalte instanțe s-a orientat spre reținerea concursului de infracțiuni în ipoteza vătămării mai multor persoane și a unei unități de infracțiune în cazul faptelor contra patrimoniului.

Instituția infracțiunii continuate nu poate fi privită, cel puțin în analiza prezentă, distinct de concursul de infracțiuni și mai ales de regulile de aplicare a pedepsei în cazul acestuia, chiar și numai pentru simplul motiv că, atunci când o infracțiune nu îndeplinește condițiile unității, suntem în prezența unei pluralități de infracțiuni, cu toate consecințele ce decurg din aceasta. În vechiul cod, atunci când nu se putea reține forma continuată, ci pluralitatea de infracțiuni, judecătorul avea o marjă largă de apreciere prin prisma operațiunii de individualizare. Astfel, potrivit art. 34 alin. (1) lit. b), în caz de concurs, pedeapsa cea mai grea putea fi sporită până la maximumul special, iar în cazul în care nici acesta nu era considerat îndestulător se putea opta pentru aplicarea unui spor de până la 5 ani.

Se poate observa, chiar din această scurtă privire generală, că vechiul sistem, deși la prima vedere părea simplu și ușor de aplicat practic, a fost generator de numeroase discuții și controverse, precum și de soluții neunitare ale instanțelor.

2. Noua viziune a Codului penal din 2009

Codul penal adoptat în 2009 a dorit să simplifice lucrurile, dar, chiar și după mai puțin de trei ani de la intrarea în vigoare, se pare că mai mult le-a complicat, practica ajungând uneori la soluții de-a dreptul șocante și doctrina fiind critică deseori privitor la opțiunea de politică penală avută în vedere.

Probabil influențată de prea arareori aplicatul spor facultativ de la art. 34 sau chiar de orientarea prea frecventă a pedepselor pentru fapte concurente spre minimumul celei mai grele, fără aplicarea de spor, comisia ce a redactat noul cod a optat pentru schimbarea radicală, pe de o parte, a regulilor de aplicare a pedepselor pentru fapte concurente, iar pe de altă parte, a scăderii drastice a incidenței pentru infracțiunea continuată. Așa cum am mai spus, chestiunea trebuie privită în ansamblu, deoarece rigorile unității legale, fiind deosebit de ridicate, vor crește exponențial cazurile de concurs, cu consecința aplicării noii reguli de contopire.

De altfel, în *expunerea de motive la proiectul Legii privind Codul penal*, se afirmă cu titlu de principiu că „într-un stat de drept, întinderea și intensitatea repressiunii penale trebuie să rămână în limite determinate, în primul rând, prin raportare la

⁴ „Hoțului îi este indiferentă persoana proprietarului obiectului sustras, nu însă și ucigașului sau celui care lovește persoana ucisă sau lovită. Cel care vătămă mai multe persoane este împins de tot atâtea motive speciale și își propune tot atâtea scopuri, însă unde există motive și scopuri diferite, există și determinări distincte” – Giovan Battista Impallomeni, *apud* C. Duvac, *op. cit.*, p. 102.

importanța valorii sociale lezate pentru cei care înfrâng pentru prima oară legea penală, urmând să crească progresiv pentru cei care comit mai multe infracțiuni înainte de a fi definitiv condamnați și cu atât mai mult pentru cei aflați în stare de recidivă. De aceea, limitele de pedeapsă prevăzute în partea specială trebuie corelate cu dispozițiile părții generale, care vor permite o agravare proporțională a regimului sancționator prevăzut pentru pluralitatea de infracțiuni". Acest enunț are o forță deosebită, deși nu are valoare de lege, deoarece este invocat frecvent, după cum vom arăta, de toți susținătorii sistemului nou-instituit, dar și de instanța de contencios constituțional. S-ar părea că orice încercare de modificare este blocată de acest principiu, care impune creșterea progresivă a represiunii pentru cei ce înfrâng de mai multe ori norma penală.

Renunțând la criteriul cumulului juridic cu spor facultativ și alegând sistemul mixt cu spor obligatoriu, Codul penal din 2009 face ca, în special în cazul unor multiple infracțiuni contra patrimoniului ce în vechea legislație erau considerate infracțiuni unice, să se ajungă la pedepse excesive, bizare, chiar inumane⁵.

Două sunt dispozițiile legale ale noului Cod penal ce nasc controverse serioase privitoare la concursul de infracțiuni și la infracțiunea continuată. Potrivit art. 35 alin. (1), „infracțiunea este continuată când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții și împotriva aceluiași subiect pasiv, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni”, iar potrivit art. 39 alin. (1) lit. b), „când s-au stabilit numai pedepse cu închisoare, se aplică pedeapsa cea mai grea, la care se adaugă un spor de o treime din totalul celorlalte pedepse stabilite.”

3. Constituționalitatea sporului obligatoriu de pedeapsă. Analiza unor pedepse la care poate duce acesta

Articolul 39 alin. (1) lit. b), inovator în dreptul penal românesc, a fost supus controlului de constituționalitate prin mai multe decizii, excepțiile fiind respinse în toate cazurile.

Astfel, în Decizia nr. 711/2015⁶, răspunzând criticilor de constituționalitate ale autorului excepției, Curtea arată în esență că optarea pentru un sistem de cumul sau altul în situația concursului de infracțiuni interesează politica penală a statului. Se arată că reglementarea tratamentului penal al concursului de infracțiuni, pentru ipoteza în care s-au stabilit numai pedepse cu închisoarea, prin aplicarea sistemului cumulului juridic cu spor obligatoriu și fix, intră în atribuțiile organului legiuitor, conform politicii penale a statului, potrivit rolului său constituțional de unică autoritate legiuitoare a țării, prevăzut la art. 61 alin. (1) din Legea fundamentală, care, realizând o individualizare legală a sancțiunilor în materie, apreciază, în concret, în funcție de o serie de criterii, printre care și frecvența fenomenului infracțional. Așa fiind, prin adoptarea noului regim juridic de sancționare a celor

⁵ Pentru o plastică analiză critică a regulilor de aplicare a pedepsei în cazul concursului de infracțiuni, a se vedea <http://www.juridice.ro/364635/pedeapsa-girafa.html>.

⁶ Publicată în M. Of. nr. 913 din 9 decembrie 2015.

două forme de concurs de infracțiuni – real și formal, cât privește persoana fizică, infractor major, reglementând mai sever tratamentul sancționator al celui care repetă comportamentul infracțional, Parlamentul s-a plasat în interiorul marjei sale de apreciere.

În Decizia nr. 545/2016⁷, răspunzând unor critici similare în urma reunirii mai multor sesizări⁸, Curtea constituțională a făcut referire la jurisprudența anterioară și a încercat să combată pretinsa neconstituționalitate, argumentând în linii mari pe aceeași structură și afirmând că problematica este una ce ține de forța legiuitoare. Curtea a reținut că individualizarea sancțiunilor de drept penal este, pe de o parte, legală – revine legiuitorului, care stabilește normativ pedepsele și celelalte sancțiuni de drept penal, prin fixarea unor limite minime și maxime ale fiecărei pedepse, care să corespundă în abstract importanței valorii sociale ocrotite, iar, pe de altă parte, judiciară – pe care o realizează judecătorul în cadrul limitelor stabilite de lege. Curtea a subliniat importanța individualizării legale a sancțiunilor de drept penal prin aceea că legiuitorul nu poate să confere judecătorului o libertate absolută în stabilirea pedepsei concrete, întrucât ar exista riscul unei interpretări și aplicări arbitrare a pedepsei. Pe de altă parte, Curtea a apreciat că, în reglementarea sancțiunilor de drept penal de către legiuitor, trebuie stabilit un echilibru între dreptul fundamental, care face obiectul limitării impuse de sancțiune, și valoarea socială a cărei protecție a determinat limitarea.

*Interesantă și salutară ni se pare, așa cum aflăm din conținutul deciziei Curții, poziția judecătorilor Secției penale a Tribunalului Cluj*⁹. Se apreciază în opinia transmisă că stabilirea unei limite maxime speciale pentru pedeapsa rezultantă în caz de concurs de infracțiuni ar fi utilă și corectă, instanța conturând și unele propuneri *de lege ferenda*. Astfel, se propune că s-ar putea avea în vedere ca limită maximă dublul pedepsei celei mai grele sau maximul special pentru infracțiunea cea mai gravă care intră în concursul de infracțiuni. Chiar dacă a fost opțiunea legiuitorului de a sancționa mai sever, în prezent, concursul de infracțiuni, Tribunalul Cluj apreciază că stabilirea ca limită maximă a pedepsei pentru concursul de infracțiuni doar a maximului general al pedepsei, de 30 de ani, ar putea afecta cerințele de previzibilitate și proporționalitate ale normei penale criticate. Astfel, conform reglementării actuale, arată magistrații instanței arătate, s-ar putea ajunge ca pentru infracțiuni minore ca gravitate, dar săvârșite în mod repetat de către o persoană să se aplice o pedeapsă mult mai grea decât pentru o infracțiune foarte gravă, fără ca instanța să aibă posibilitatea individualizării corespunzătoare a pedepsei rezultante.

⁷ Publicată în M. Of. nr. 838 din 21 octombrie 2016.

⁸ Criticile autorilor excepțiilor au privit încălcarea principiului separației și echilibrului puterilor legislative, executive și judecătorească în cadrul democrației constituționale, interzicerea torturii și a pedepselor și tratamentelor inumane ori degradante, inviolabilitatea libertății individuale, restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți – din perspectiva principiului individualizării/proporționalizării sancțiunilor de drept penal și realizarea justiției prin instanțele judecătorești.

⁹ Decizia CCR nr. 545/2016, paragraful 15.

Într-adevăr, câteodată, politica penală poate impune anumite orientări. Dar dacă acestea duc uneori la aplicarea unor pedepse până la maximum general pentru unele fapte care, privite individual, departe de a le considera derizorii, sunt situate (din punct de vedere al limitelor de pedeapsă) la limita inferioară a presiunii penale, opinia publică și specialiștii trebuie să reacționeze.

Șocant pentru opinia publică, dar și pentru practicienii dreptului a fost cazul, mult mediatizat, al unui fost judecător condamnat în primă instanță la pedeapsa rezultantă de 22 de ani de închisoare, în baza dispozițiilor art. 39 alin. (1) lit. b) privind contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente. Faptele de corupție ce au făcut obiectul dosarului sunt de un pericol generic ridicat și fără îndoială că impun o reacție fermă din partea statului, însă pedeapsa aplicată a produs indignare chiar în rândul luptătorilor anticorupție. Pedeapsa a fost redusă în calea de atac la 12 ani și două luni închisoare, cuantum care, raportat la cel inițial, poate părea redus, dar raportat la sistemul de drept penal românesc, la scopurile pedepsei și la practica judiciară este în continuare unul ridicat.

O altă decizie de speță în care, pe de o parte, regula unității de subiect pasiv, iar pe de altă parte, obligativitatea sporului de o treime prevăzut în cazul concursului a dus la aplicarea unei pedepse care dă fiori oricărei persoane aflate în conflict cu legea penală, chiar și pentru fapte dintre cele mai reprobabile. **Următorul pasaj din minuta disponibilă pe portalul instanțelor nu poate decât să ne șocheze:** „contopește pedepsele principale stabilite de prima instanță pentru restul infracțiunilor: – 46 de pedepse a câte 8 luni închisoare, stabilite pentru săvârșirea a 46 de infracțiuni de fals informatic; – 46 de pedepse a câte 8 luni închisoare, stabilite pentru săvârșirea a 46 de infracțiuni de înșelăciune; – 34 de pedepse a câte 4 luni închisoare, stabilite pentru săvârșirea a 34 de infracțiuni de fals în înscrisuri sub semnătură privată, în pedeapsa cea mai grea de 8 luni închisoare, sporită cu 24 ani, rezultând pedeapsa de 24 ani și 8 luni închisoare”. Nefericitului condamnat, care a fost condamnat la o pedeapsă pretabilă, poate, doar pentru omor sau crime împotriva umanității, i s-a mai adăugat o pedeapsă anterioară suspendată sub supraveghere, urmând a executa 26 de ani și 8 luni de închisoare.

Multe nu mai sunt de spus. Dar când legea impune aplicarea unor pedepse apropiate de maximum general de 30 de ani pentru infracțiuni contra patrimoniului, de fraudă, înșelăciune, ori furt, sistemul de drept penal nu este pe drumul cel bun. Poate că doar trebuie să recitim Dei delitti e delle pene a lui Beccaria sau Reflecțiile asupra ghilotinei a lui Albert Camus¹⁰.

Scopul pedepsei nu mai este definit în noul Cod penal, ci doar în legea de executare a pedepselor, astfel, potrivit art. 3 din Legea nr. 254/2013, „scopul executării pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni. Prin executarea pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate se urmărește formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept, față de regulile de conviețuire socială și față de muncă, în vederea reintegrării în societate a deținuților sau persoanelor internate”.

¹⁰ A. Koestler, A. Camus, *Reflecții asupra pedepsei cu moartea*, Ed. Humanitas, București, 2008.

Fără îndoială că faptul că se ajunge la asemenea pedepse se datorează nu celui chemat să aplice o normă în vigoare, ci însăși normei legale care se pare că duce la situații absurde și inumane. *De altfel, criticile unor asemenea dispoziții și pedepse pot fi cu succes susținute în fața instanței de contencios a drepturilor omului, care, deși își rezervă dreptul de a nu interveni în politica penală a statelor, poate analiza caracterul inuman și degradant al pedepsei prin prisma art. 3 al Convenției. În concret însă și cu efecte mai rapide, doar grațierea, fie ea și parțială, ar mai putea reduce din absurdul situației create.*

Propunerile de lege ferenda sugerate chiar de unele instanțe și de teoreticieni ai dreptului sunt pertinente și ar trebui luate în seamă de o viitoare propunere de modificare legislativă. Revenirea la sporul facultativ, chiar dacă a fost criticată de autorii noului cod, poate era totuși soluția justă și adaptată specificității infracțiunilor judecate de instanțe. Chiar o păstrare a sporului obligatoriu de o treime, cu plafonarea acestuia, ar fi o soluție subsidiară de luat în discuție. Astfel, s-ar putea ca art. 39 alin. (1) lit. b) să fie reformulat astfel: „când s-au stabilit numai pedepse cu închisoare, se aplică pedeapsa cea mai grea, la care se adaugă un spor de o treime din totalul celorlalte pedepse stabilite; atunci când sporul depășește maximumul special al pedepsei prevăzute de lege pentru fapta cea mai grea ce intră în componența concursului, el se va reduce la acest maximum”.

Așa cum am afirmat și mai sus, sursa problemelor ivite în practică și a pedepselor excesive nu este doar regula sporului obligatoriu, ci și regula unității subiectului pasiv al infracțiunii continuate. Majoritatea infracțiunilor contra patrimoniului, în caz de multipli păgubiți, vor fi încadrate ca concurs, cu consecințele arătate. Revenind la condițiile pentru ca o faptă să fie considerată o infracțiune continuată, condiția adăugată față de vechea reglementare este așadar unitatea de subiect pasiv. Criticată de cei mai de seamă maeștri ai dreptului penal încă din faza premergătoare adoptării codului¹¹, opțiunea legislativă a învins, în cele din urmă. Autorii legii s-au oprit la soluția incompatibilității totale a unității infracțiunii continuate cu pluralitatea de subiecți pasivi, urmărind probabil să curme controversele, dar restrângând nejustificat domeniul de incidență al acesteia în cazuri în care concursul este discutabil¹².

4. Analiza unor infracțiuni la care unitatea subiectului pasiv este obiect al controversei

Dorind să producă o atenuare a rigorilor infracțiunii continuate, legiuitorul a încercat, prin Legea nr. 187/2012 de punere în aplicare a Codului penal, să extindă sfera de aplicare a acesteia. Astfel, potrivit art. 238 al legii amintite, „în aplicarea dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal, condiția unității subiectului pasiv se consi-

¹¹ G. Antoniu, *Observații cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod penal (I)*, Revista de drept penal nr. 4/2007, p. 18.

¹² G. Antoniu, T. Toader (coord.), *Explicațiile noului Cod penal*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 329.

deră îndeplinită și atunci când: a) bunurile ce constituie obiectul infracțiunii se află în coproprietatea mai multor persoane; b) infracțiunea a adus atingere unor subiecți pasivi secundari diferiți, dar subiectul pasiv principal este unic.” Această ultimă literă a normei este generatoare de probleme în practica judiciară, deoarece uneori este deosebit de dificil de identificat cine este veritabilul subiect pasiv al unor infracțiuni. Spunem aceasta deoarece autorii de drept penal, în analiza infracțiunilor din partea specială a codului, tratează uneori prea succint problema subiectului pasiv al unor infracțiuni, iar uneori nu îl ating deloc.

Din acest punct de vedere, sunt anumite infracțiuni în cazul cărora distincția între unitatea și pluralitatea infracțională este deosebit de dificil de obiectivat, în primul rând pentru motivul că există numeroase discuții cu privire la identitatea subiectului pasiv generic și a celui secundar. Dacă în privința unora dintre acestea (și ne referim aici la infracțiunea de proxenetism, prevăzută de art. 213 C. pen.), Înalta Curte de Casație și Justiție s-a pronunțat pe calea procedurii dezlegării unei chestiuni de drept, prevăzută de art. 475 din Codul de procedură penală¹³, asupra altor situații discutabile încă nu există o practică unitară.

Prin Decizia nr. 20/2016 Înalta Curte de Casație și Justiție a statuat că „în cazul în care infracțiunea de proxenetism, în varianta înlesnirii practicării prostituției, se săvârșește asupra a două sau mai multe persoane vătămate majore și minore, în «aceeași împrejurare», se va reține o singură infracțiune de proxenetism, prevăzută de art. 213 alin. (1) și (3) din Codul penal, în formă simplă. Ori de câte ori infracțiunea de proxenetism, în varianta înlesnirii practicării prostituției, se săvârșește asupra a două sau mai multe persoane vătămate majore și/sau minore, fără legătură între ele, se va reține un concurs de infracțiuni, prevăzut de art. 213 alin. (1), art. 213 alin. (3) sau art. 213 alin. (1) și (3) din Codul penal, după caz, cu reținerea dispozițiilor art. 38 alin. (1) din Codul penal.”

Nu vom detalia în prezentul studiu argumentele pe care le-am transmis instanței supreme, acestea fiind disponibile în practica Deciziei nr. 20. Opinia formulată, parțial concordantă cu aceea a instanței de trimitere și a Înaltei Curți, a fost aceea că, în cazul infracțiunii de proxenetism, pluralitatea subiecților pasivi nu atrage pluralitatea de infracțiuni. Situația era complexă și necesita o dezlegare, deoarece art. 213 C. pen.¹⁴ este formulat sub forma unui alineat principal, două variante agravate și o normă definiție. La alin. (1) sunt descrise elementele constitutive ale faptei, cu precizarea că poate fi vorba de una sau mai multe persoane

¹³ Prin Decizia nr. 20/2016, publicată în M. Of. nr. 927 din 17 noiembrie 2016.

¹⁴ Potrivit art. 213 C. pen., „(1) Determinarea sau înlesnirea practicării prostituției ori obținerea de foloase patrimoniale de pe urma practicării prostituției de către una sau mai multe persoane se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(2) În cazul în care determinarea la începerea sau continuarea practicării prostituției s-a realizat prin constrângere, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

(3) Dacă faptele sunt săvârșite față de un minor, limitele speciale ale pedepsei se majorează cu jumătate.

(4) Prin practicarea prostituției se înțelege întreținerea de acte sexuale cu diferite persoane în scopul obținerii de foloase patrimoniale pentru sine sau pentru altul.”

care practică prostituția. Astfel, așa cum am arătat anterior, se face o diferențiere netă de infracțiunile contra persoanei (cum ar fi chiar cea de la art. 211 – traficul de minori), dar și de alte infracțiuni cu subiecți pasivi multipli, unde pluralitatea acestora atrage pluralitatea infracțională. Norma de la art. 213 alin. (1) transformă așadar o pluralitate într-o unitate legală, prin voința legii, aceasta nefiind afectată de numărul persoanelor la care se referă¹⁵.

Ar fi absurd, de asemenea, să nu acceptăm că, din moment ce art. 213 C. pen. este structurat sub forma arătată, unitatea infracțională este aplicabilă doar alineatului (1) luat individual ori doar alineatului (3) referitor la minori. Norma arată că, indiferent de numărul subiecților pasivi, indiferent dacă sunt toți majori sau minori sau unii majori și unii minori, vom discuta de o infracțiune unică. În caz contrar, ar fi mai favorabilă unui inculpat înlesnirea practicării prostituției de către un număr ridicat doar de minore, decât al unei majore și al unei minore, ceea ce ar fi într-un total absurd și contrar spiritului reglementării.

Completul special al instanței supreme a mers chiar mai departe și a stabilit că, în anumite situații de contextualitate, în condiții de unică împrejurare, poate fi vorba de o unitate natural, iar nu de una legală sub forma infracțiunii continuate. Așadar, s-a concluzionat că *esențiale sunt rezoluția unică și împrejurarea unică, aspecte care pot face ca faptele să constituie o infracțiune unică sau una continuată, dar niciodată concurs de infracțiuni*, cu excepția cazului când acțiunile nu au nicio legătură unele cu altele.

Cu toate acestea, argumentele referitoare la faptul că ar fi aplicabile și dispozițiile art. 238 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 187/2012 nu au fost însușite. Astfel, s-a apreciat că valoarea socială ocrotită prin incriminarea faptei de proxenetism conform art. 213 din Codul penal este libertatea persoanei, iar titularul acesteia este chiar persoana „exploatăată”, care devine astfel subiect pasiv al infracțiunii. Așadar, contrar opiniilor unei părți a doctrinei¹⁶, subiectul pasiv al infracțiunii nu este statul, ci persoanele a căror activitate este înlesnită, chiar și dacă nu ne aflăm în situația unei constrângeri sau, mai grav, a unei exploatări.

Concluzionând, în situația analizată, pluralitatea de subiecți pasivi nu atrage pluralitatea de infracțiuni, însă nu în temeiul derogării legii speciale, ci chiar în temeiul structurii textului legal al Codului penal.

*O altă infracțiune în privința căreia se poate identifica o practică neunitară este aceea de ultraj*¹⁷, situată în titlul III, cap. I al Codului penal ce tratează

¹⁵ A. Vlășceanu, A. Barbu, *Noul Cod penal comentat prin raportare la Codul penal anterior*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 471; S. Bogdan (coord.), *Noul Cod penal, partea specială - analize, explicații, comentarii. Perspectiva clujeană*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 139.

¹⁶ M. Udrouiu, *Drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 139; Al. Boroi, *Drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 139.

¹⁷ Potrivit art. 257 C. pen., „(1) Amenințarea săvârșită nemijlocit sau prin mijloace de comunicare directă, lovirea sau alte violențe, vătămarea corporală, lovirile sau vătămurile cauzatoare de moarte ori omorul săvârșite împotriva unui funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat, aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu exercitarea acestor atribuții, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru acea infracțiune, ale cărei limite speciale se majorează cu o treime.

infracțiunile contra autorității. Întrebarea ce se naște este aceea dacă *putem vorbi de o pluralitate de infracțiuni în situația ultragierii unor funcționari cu aceeași ocazie, prin aceeași modalitate, spre exemplu cea a amenințărilor*.

Argumente ar fi și de o parte, și de cealaltă, însă, în opinia noastră, nu poate fi vorba, în condițiile arătate, de un concurs de infracțiuni. Imaginând o persoană care intră într-o secție de poliție unde se află un număr mare de agenți, care adresează injurii tuturor polițiștilor, cu motivarea că refuză să urgenteze soluționarea unui dosar penal, reținerea atâtor fapte de ultraj câți agenți au fost de față ar fi absurdă.

Argumentul normativ nu ar trebui să fie decisiv, deoarece formularea *asupra unui funcționar (polițist)* este una generică. Nu putem privi în oglindă reglementarea cu aceea de la art. 213 alin. (1) unde legea vorbește de înlesnirea „...de către una sau mai multe persoane”, deoarece în cazul ultrajului este vorba de o persoană cu o anume calitate, un subiect pasiv secundar calificat. Tocmai de aceea, în această situație prioritate trebuie să aibă dispoziția de la art. 238 din Legea de punere în aplicare a Codului penal.

Subiectul pasiv principal al infracțiunii de ultraj este statul roman, iar subiectul pasiv secundar sau adiacent este persoana fizică purtătoare a autorității de stat, funcționarul care îndeplinește o atribuție ce implică exercițiul autorității de stat în cadrul unei instituții. O parte a doctrinei a mai afirmat că subiectul pasiv principal nu este statul, ci organul de stat, autoritatea publică în cadrul căreia este angajat cel ultragiat¹⁸.

Așadar, infracțiunea de ultraj este una în privința căreia ar fi necesară o dezlegare din partea instanței supreme, cu privire la unitatea sau pluralitatea subiectului pasiv și la aspectul dacă funcționarul ultragiat este subiect pasiv principal sau adiacent al infracțiunii. Până atunci, practica nu este unitară, existând soluții de condamnare pentru fapte concurente, în condițiile de unitate de loc, timp, acțiune, rezoluție, doar prin prisma numărului persoanelor pe care ultrajul le-a vizat.

O infracțiune care poate pune probleme din punct de vedere al condiției unității de subiect pasiv și a încadrării acesteia ca infracțiune continuată sau ca pluralitate de infracțiuni este și cea prevăzută de art. 32 alin. (1) din Legea

(2) Săvârșirea unei infracțiuni împotriva unui funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat ori asupra bunurilor acestuia, în scop de intimidare sau de răzbunare, în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru acea infracțiune, ale cărei limite speciale se majorează cu o treime.

(3) Cu aceeași pedeapsă se sancționează faptele comise în condițiile alin. (2), dacă privesc un membru de familie al funcționarului public.

(4) Faptele prevăzute în alin. (1)-(3), comise asupra unui polițist sau jandarm, aflat în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu exercitarea acestor atribuții, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru acea infracțiune, ale cărei limite se majorează cu jumătate.”

¹⁸ V. Dobrinou, M.A. Hotca și col., *Noul Cod penal comentat. Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 361.

nr. 217/2013¹⁹. Potrivit art. 32 alin. (1) din actul normativ, „încălcarea oricăreia dintre măsurile prevăzute la art. 23 alin. (1) și dispuse prin ordinul de protecție constituie infracțiunea de nerespectare a hotărârii judecătorești și se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an. Împăcarea înlătură răspunderea penală”.

Dispoziția penală din legea specială este așadar la rândul ei una derogatorie cu privire la cuantumul pedepsei, dar care face trimitere explicit în cuprinsul ei la dispoziția generală cuprinsă în Codul penal, la art. 287, aceea de nerespectare a hotărârilor judecătorești. Trimiterea este una firească, întrucât *nerespectarea ordinului dispus de instanță printr-o sentință nu este altceva decât o încălcare a unei hotărâri judecătorești*, infracțiunea prevăzută de legea specială neavând astfel un caracter autonom.

Problematică este însă situația în care unei persoane i se interzice pe calea unui ordin de protecție dispus prin aceeași sentință civilă să se apropie de mai multe persoane, membri de familie ai acestuia, și aceasta încalcă ordinul, apropiindu-se, în aceeași împrejurare sau în împrejurări diferite, dar în baza aceleiași rezoluții de cele două persoane. Vom vorbi de o unitate naturală de infracțiune, de o infracțiune continuată sau de un concurs de infracțiuni, câte persoane sunt protejate prin ordinul emis?

Argumentele ce le avem în vedere sunt în favoarea unității de infracțiune. Astfel, infracțiunea prevăzută de art. 287 C. pen. este plasată de legiuitor la capitolul destinat *infracțiunilor contra înfăptuirii justiției*. Din punct de vedere al obiectului juridic, infracțiunea de nerespectare a hotărârilor judecătorești are ca obiect juridic special relațiile sociale care asigură autoritatea hotărârilor judecătorești, fiind vorba deci de relațiile sociale referitoare la înfăptuirea justiției. Pe de altă parte, obiectul juridic special secundar constă și în relațiile sociale privitoare la drepturile cetățenilor care se realizează prin hotărâri judecătorești.

*Subiectul pasiv principal al infracțiunii nu este așadar persoana care are posibilitatea de a-și valorifica un drept prin executarea hotărârii sau prin simpla existență a ei, ci statul, ca garant al respectării hotărârilor instanțelor de judecată*²⁰. Persoana fizică este doar subiect pasiv secundar al acestei infracțiuni. În varianta specială prevăzută de Legea nr. 217/2003, situația nu se schimbă, sancționabilă penal fiind doar ieșirea din pasivitate a persoanei împotriva căreia s-a pronunțat ordinul de protecție. Dacă aceasta săvârșește o infracțiune de violență ori amenințare, acestea vor fi comise în concurs cu încălcarea ordinului, persoana vătămată fiind subiect pasiv principal al acestora, pentru că ar fi vorba de infracțiuni contra persoanei. Un alt argument în favoarea celor arătate este acela că *infracțiunea analizată este una de pericol, iar nu una de rezultat*.

Aplicabilitatea dispozițiilor de atenuare a rigorilor art. 35 C. pen. este deplină, deoarece discutăm despre subiecți pasivi secundari, iar infracțiunea prevăzută de

¹⁹ Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, republicată în M. Of. nr. 365 din 30 mai 2012.

²⁰ V. Dobrinou, M.A. Hotca și col., *op. cit.*, p. 287.

legea specială, chiar dacă nu este pe larg tratată de specialiștii dreptului penal, nu este decât o variantă a infracțiunii prevăzute de Codul penal. Desigur că raportarea, așa cum am arătat și mai sus, trebuie să fie făcută și cu privire la condițiile de loc, timp, contextualitate, unitate de împrejurare, prin prisma celorlalte condiții de unitate de infracțiune.

O altă infracțiune asupra căreia au existat discuții este pe cale să primească o dezlegare pe calea recursului în interesul legii. La data de 21 noiembrie 2016, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a solicitat completului specializat al aceleiași instanțe să se pronunțe în legătură cu infracțiunea de abandon de familie, faptă prevăzută de art. 378 alin. (1) lit. c) C. pen., în ipoteza în care aceasta a fost săvârșită prin neplata cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere datorate mai multor persoane și stabilite printr-o hotărâre judecătorească²¹.

Se impune a fi făcută o analiză din dublă perspectivă. În primul rând, observarea normei juridice și identificarea intenției legiuitorului, în sensul dacă acesta a înțeles să transforme pluralitatea de victime în unitate de infracțiune. Textul de lege vorbește de *cel îndreptățit la întreținere*, prin urmare la prima vedere a avut intenția de a proteja fiecare persoană individual. Suntem nevoiți a apela la al doilea criteriu, de identificare a subiectului pasiv principal și secundar (dacă aceștia sunt distincți). *Problema pare a fi mai dificilă decât în ultimele două situații mai sus tratate, deoarece, în mod unanim, doctrina de drept penal arată că subiectul pasiv al infracțiunii de abandon de familie este calificat, fiind vorba de persoana îndreptățită la întreținere, creditorul obligației de întreținere²².* În opinia noastră, în acord cu cea exprimată de Parchetul General, chiar dacă doctrina nu s-a exprimat în acest sens, asupra subiectului pasiv al infracțiunii pot fi făcute anumite discuții.

Astfel, toți autorii citați mai sus sunt de acord că *obiectul juridic general este format din relațiile sociale pe a căror respectare se întemeiază familia*, comun tuturor infracțiunilor din capitol. Obiectul juridic special al infracțiunii îl constituie relațiile sociale referitoare la raporturile ce presupun obligația de întreținere între membrii familiei. *S-ar părea, astfel, că norma protejează cu prioritate un interes general, mai mult decât unul individual.* Și Parchetul General opinează în acest sens, că infracțiunea menționată este una care aduce atingere unor relații privind conviețuirea socială, obiectul juridic fiind aceste relații, iar nu persoana. *Din această perspectivă – se arată în actul de sesizare –, persoanele îndreptățite la pensie de întreținere sunt subiecți pasivi secundari, subiect pasiv principal fiind societatea, statul.* Într-un asemenea context, pluralitatea subiecților pasivi secundari nu determină o pluralitate de infracțiuni, fiind aplicabile dispozițiile de excepție de la art. 238 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 187/2012.

²¹ <http://www.mpublic.ro/ro/content/ril-penal-din-data-de-21112016>.

²² G. Antoniu, T. Toader (coord.), *op. cit.*, vol. V, p. 79; M. Udrioiu, *Drept penal. Partea specială*, 2014, p. 431; V. Dobrinioiu, M.A. Hotca și col., *op. cit.*, p. 955.

S-ar părea, așadar, că acesta din urmă ar fi principalul argument în susținerea ideii că neplata pensiei de întreținere față de mai mulți debitori, obligație impusă printr-o unică hotărâre judecătorească, constituie o infracțiune continuă unică, iar nu o pluralitate de infracțiuni. Ar mai fi de adăugat un raționament, pe care l-am avut în vedere și când am tratat problema infracțiunii de încălcare a ordinului de protecție. *Infracțiunea de abandon de familie, în varianta neachitării întreținerii, are și o componentă de lezare a justiției, putând fi catalogată ca una care lezează familia, dar și autoritatea hotărârilor judecătorești.* Astfel, un motiv în plus pentru a concluziona că persoanele creditoare sunt doar subiecți pasivi secundari ai infracțiunii este acela că printre relațiile sociale protejate se află și acelea ce privesc caracterul sentințelor, forța acestora executorie și încrederea oamenilor în justiție.

Și sesizarea Parchetului General atinge această problemă, însă mai mult prin raportare la instituțiile de drept civil al obligațiilor. Se arată în mod pertinent că în condițiile unei obligații unice, încălcarea acesteia configurează o rezoluție infracțională/ poziție subiectivă unică indiferent dacă privește una sau mai multe persoane, întrucât autorul ia o singură hotărâre, aceea de a încălca obligația. Chiar dacă în cazul unei obligații unice complexe și divizibile (activ, în cazul de față) coexistă două sau mai multe raporturi obligaționale independente, ceea ce unește aceste raporturi este izvorul lor comun, respectiv hotărârea judecătorească prin care se stabilește pensia de întreținere pentru mai multe persoane. Or, rezoluția infracțională se configurează raportat la acest izvor unic al obligației, fiind, pentru acest motiv, unică²³.

Astfel, combătând pluralitatea infracțională, cu consecințe dintre cele mai severe pe plan sancționator, dacă ne raportăm la un număr mare de creditori ai obligației nerespectate, argumentele juridice, logice și chiar umanitare, de drept penal sau de drept al obligațiilor, conturează elemente de unitate infracțională și în cazul analizat.

5. Concluzii

Concluzionând, problematica unității și pluralității de infracțiuni, departe de a fi epuizată vreodată, este una care naște serioase probleme practice, mai ales în urma modificărilor legislative recente. Opțiunea legiuitorului la un moment dat, deși protejată de Curtea Constituțională și de o parte a penaliștilor, se poate dovedi inefficientă. Un sistem penal care sancționează micii escroci (și avem aici în vedere autorii de fapte de fals, înșelăciune, chiar furt) cu pedepse de peste 20 de ani închisoare, chiar în contextul unui număr mare de victime, nu poate fi calificat altfel decât defect. O soluție justă poate fi doar revenirea pentru concursul de infracțiuni la un sistem cu spor facultativ sau cu un spor obligatoriu limitat, pentru ca situațiile de deviere de la normalitate să nu continue.

²³ <http://www.mpublic.ro/ro/content/ril-penal-din-data-de-21112016>.